

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

23e jaargang nr. 43 - 25 oktober 1970

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58 t.n.v. De Humanistische Pers

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 8,50 per jaar
Overige landen f 12,50 per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

De Bijlmermeer (II)

Lucia Hartsuyker-Curjel
Architecte:

Wie verleden zondag de willekeurige straatinterviews uit de Bijlmermeer heeft gehoord, zal zich zeker herinneren dat de commentaren niet altijd even enthousiast waren. De woning zelf werd wel goed beoordeeld; de mogelijkheid om kinderen veilig op straat te laten spelen, werd ook zeer gewaardeerd. Maar naast dit positieve oordeel waren er ook heel wat negatieve geluiden.

Bij haast ieder interview kwam naar voren dat onder de bewoners een groot gevoel van eenzaamheid, van zich geïsoleerd voelen heerst.

...want er zijn natuurlijk wel mogelijkheden om contact te zoeken met andere vrouwen, maar daar zit ik ook niet zo verschrikkelijk om te springen. Ik bedoel, dat zijn allemaal vrouwen met kinderen en degenen die zelf geen kinderen hebben, werken allemaal. Het is niet uit te houden de hele dag in je eentje.

De vraag is nu of dit gevoel van een nummertje in een grote massa te zijn en van isolement van voorbijgaande aard is — de Bijlmer is immers nog niet voltooid, de groenvoorzieningen zijn niet, of maar nauwelijks te herkennen, de zaken- en inkoopcentra zijn nog niet af. De vraag is nu of de stedenbouwkundige opzet van de Bijlmermeer aanleiding geeft tot de vrees dat deze gevoelens van onbehagen zullen blijven heersen.

...wij hebben een oud sjammeloenig auto'tje dat nog steeds rijdt, daar zijn we wel vreselijk gelukkig mee, want je kan het weekend tenminste weg. 't Is echt geen plaats om het weekend nou eens lekker thuis te blijven.

In de interviews werd vaak de ongezelligheid

van de Bijlmer aan de gezellige sfeer van de oudere volksbuurten — de Jordaan b.v. in Amsterdam of de Dapperbuut of de binnenstad van Utrecht — getoetst.

...als je bij voorbeeld gaat kijken in de binnenstad van Amsterdam of als je daar gaat rondlopen, dan ervaar je gewoon een heel andere sfeer. En ga voor mijn part in de Jordaan rondlopen, daar heb je misschien minder hygiëne en minder comfort, tenminste wat grootte betreft, maar nou ja, ervaar het zelf maar.

Waarom daar wél sfeer en in de Bijlmermeer niet? Ik geloof dat dit vrij gemakkelijk te for-

---

Joachim Kahl:

Het onheil van het Christendom of pleidooi voor humaniteit zonder God

Met een voorwoord van Gerhard Szczeny

De auteur verdedigt zich tegen de traditionele tegenwerping dat hij alleen maar een karikatuur zou aanvallen. Hij adstrueert uitvoerig dat het christendom een frase gebleven is. Het houdt de verwezenlijking van de belangrijkste menselijke opdrachten tegen in plaats van die te stimuleren. Vooruitgang op het gebied van de humaniteit is er niet dankzij het christendom.

Szczeny zegt in zijn voorwoord dat de schrijver het christendom serieus neemt. Maar vraagt hij zich af: Kan men het nog serieus nemen? 171 blz.

f 2,75

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.

---

een radio-uitzending van zondag 25 oktober 1970

Zo juist verschenen:

KALENDER 1971

De teksten zijn verzorgd door Dr. D. H. Prins en P. Krug.

Ontwerp: L. Frank.

Uitvoering: Drukkerij Storm.

Prijs f 5,50.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.

---

muleren is. Een van de meest belangrijke eigenschappen, misschien wel de belangrijkste van de door ons als zo gezellig aangevoelde wijken, is hun verscheidenheid. In zo'n buurt vind je grote naast kleine woningen; woningen onder, boven en naast bedrijfjes; woningen tussen winkels; woningen naast scholen; woningen naast café's, bij de markt, bij de bioscoop. Er wordt gewoond dichtbij de juist voor deze buurt zo nodige en specifieke voorzieningen die door iedereen wel of niet gebruikt kunnen worden. Door alles wat er in zo'n straat gebeurt, sta je steeds weer voor verrassingen — ook wat de tijd betreft: want waar gisteren een winkel was, is morgen een kantoor; waar zich gisteren een garage bevond, heb je vandaag een clubgebouw. De bebouwing, of beter: het gebruik van de bebouwing is niet voor eens en altijd vastgelegd. De bestemming van tenminste een deel der gebouwen kan aan de behoefte van het ogenblik worden aangepast. Daardoor kan iets persoonlijks, specifiek ontstaan waardoor je je eigen buurtje of stadswijk dadelijk herkent.

... in het begin was het ook zo afschuwelijk. Als wij in Amsterdam thuis kwamen dan hoefde je nog alleen maar je straatje binnen te rijden en dan was je echt thuis. Dan zag je je leuke huisje daar staan en dan kwam je thuis. Toen we hier in het begin binnenkwamen nou, je was niet thuis: je deed de deur open en je moest keihard naar het raam rennen om de gordijnen dicht te doen en dan pas had je een klein beetje het gevoel dat je thuis was.

En wat is er nu met de Bijlmer aan de hand? Bij de planning werd abstract gedacht. De stedelijke functies, wonen, werken, ontspannen en verkeer, die de Bijlmer ooit zal moeten vervullen, werden analytisch uit elkaar gerafeld, in plaats van in elkaar verweven. De grote hoeveelheden woningen — de Bijlmer zal uiteindelijk een bevolking van 100.000 inwoners tellen — hebben geen of te weinig tegenwicht in de vorm van gemakkelijk te bereiken voorzieningen in de onmiddellijke nabijheid; behalve

parken en plantsoenen en de aanvankelijk voor club- en hobbywerkzaamheden bestemde eerste verdieping aan de voet van het gebouw. Deze verdieping heeft door haar bekrompen afmetingen en door haar ligging, maar vooral ook door de enorm hoge huurprijs, geen afnemers kunnen vinden. Ze staat meestal leeg. Het gebruikspatroon van de Bijlmer is op het ogenblik eenvormig, eentonig, massaal.

... d'r was eens een jongetje en die woonde in de Bijlmermeer. En toen? Verdwald. Verdwald? Ja. Waarom? Daarom. Hij wou een ander huisje. Hij wou een ander huisje? Wat voor huisje dan? In Engeland. Hij wou een huisje in Engeland. En hoe zag dat huisje er dan uit? Rom-rom-rommelig.

Om deze situatie te verbeteren wordt op het ogenblik door allerlei instanties, organisaties, verenigingen en particulieren getracht het sociale en culturele leven te stimuleren. Zo zijn er het SCAB (Stichting Contact en Adviesorgaan Bijlmermeer) het Cultureel Werk Bijlmer, het Bijlmerhuis (het Aanloopcentrum) en zo is er ook de Stichting „Binnenstraten” die probeert subsidie te verkrijgen om de nu nog leegstaande ruimten aan de voet van de flatgebouwen in te richten voor het gemeenschappelijke gebruik van de flatbewoners. Men denkt aan crèches, ping-pongzaaltjes en dergelijke. Er be-

---

de gast

Als gij mij eens slechts kon vertrouwen,
En Uwe vleuglen saam woudt vouwen,
Om aan mijn disch, bij fruit en wijn,
Mijn gast te zijn.

Dan zou mijn huis geheiligd wezen,
En na Uw heengaan zou ik lezen
In ieder ding, als in een boek,
Van Uw bezoek.

Hier rustten zijn handen, zou ik weten,
Wanneer ik, aan mijn maal gezeten,
Het linnen witter blinken zag
Dan alle dag.

Daar vonden toen zijn oogen vreugde,
Zoo zou ik mijm'ren, als 't mij heugde.
Hoe het geringst wat ik bezat
Uw aandacht had.

Ja, alles zou veel schooner schijnen,
En voortaan was het dierbaar mijne
Niet meer de lust van èen alleen,
Maar elk gemeen.

Als gij mij èens slechts kondt vertrouwen,
En Uwe vleuglen saam woudt vouwen,
Om aan mijn disch, bij fruit en wijn,
Te gast te zijn.

AART VAN DER LEEUW

staan verder plannen voor het stichten van verschillende subcentra die onder de bestaande viaducten en parkeergarages en onder de flatgebouwen zouden komen.

Dit is een goed begin en laten wij hierover verheugd zijn. Indien al deze plannen gerealiseerd zullen zijn, zal het woonklimaat in de Bijlmermeer aanzienlijk beter worden.

... met mensen omgaan. Nou ja, je hele privacy wordt meteen al helemaal vastgelegd, omdat je allemaal je eigen hokje hebt. Er zijn vrijwel geen ontmoetingscentra, voor zover ik op de hoogte ben — ik loop hier nog niet zo lang rond. Met mensen omgaan, ja het kan natuurlijk wel hè; nou ja, ik weet het niet. Ik heb namelijk het idee, een stad selecteert zo: mensen die elkaar mogen, die gaan bij elkaar in de stad zitten en dat is hier niet het geval. Het lijkt net een soort parkeerplaats voor mensen die geen woning kunnen vinden.

Het neemt niet weg dat, naar mijn mening (en hierin sta ik niet alleen!) de *uitgangspunten* van de planning van de Bijlmermeer te *eenzijdig gericht* zijn geweest op het probleem van de huisvesting (dus van woningen alléén) en op het probleem van het autoverkeer. Het *wonen* — en wonen is meer dan alleen de woning en hoe je het meest efficiënt van stadscentrum naar je huis kunt komen — het wonen in al zijn

---

ouderdom

Al bijna los van „dagelijks-gebeuren-Daarbuiten-in-het-groot-heelal”,

Al bijna los, haast zonder te betreuren

Het scheuren, dat ons overkomen zal,

Want, o, de weelde, als dan niets meer hoeft
of moet,

Als de vermoeidheid àfvloeit, o, hoe goed...

Hoe goed...

Maar toch... toch?

Voor 't venster oefent al een dappre,

jonge spreekw

Heel fijn en teer zijn allereerste liefdekreetjes,

Of is het honger?

Want een laatste laag Februari-sneeuw

Begroef hem immers àl zijn lekkere beetjes!

Dat deert hem nu niet:

Hij moet maar hèèl zacht, hèèl hoog en

innig fluiten,

Omdat een vreemde, warme gloed in hem

zich zo wil uiten.

Ik droomde van een naadrend eind,

Hij fluit voor mij het leven,

De lente en, in kringloop

De on-eindig-heid.

H. Beekhuis

HET OPENBAAR

en daarmee gelijk te stellen

ONDERWIJS

I Poging tot een geestelijke fundering.

II Een verkennend onderzoek naar de plaats van kennis van geestelijk leven; godsdienst-onderwijs en humanistisch vormingsonderwijs.

Dit zijn 2 rapporten van de veelzijdig samengestelde werkgroep „Doelstelling Algemene School” en vooral belangrijk voor hen, die zich bezighouden met het vraagstuk van de verzui-ling bij het onderwijs.

16 en 20 blz.

per stuk f 0,75

Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.

---

facetten is *niet* ter sprake gekomen. De pogingen die in de Bijlmer ondernomen worden om de bestaande situatie te corrigeren blijven gedeeltelijke correcties die de wezenlijke opzet van de Bijlmer nauwelijks kunnen veranderen. Er is een nieuw stedenbouwkundig denken nodig dat uitgaat van de mens en zijn noodzakelijke sociale, spirituele en materiële behoeften, waarin deze behoeften uitgangspunt en niet sluitpost zijn. Het economische denken dat onze hele maatschappij en daarmee ook onze steden- en woningbouw bepaalt, moet plaats maken voor het mens-gerichte denken, plannen en handelen.

...het lijkt net een parkeerplaats voor mensen die geen woning kunnen vinden.

Dan krijgen we misschien een stedenbouw die niet bestaat uit woonblokken en verkeerswegen, maar uit een organische woonomgeving waarin de straat, het plein, de openbare gebouwen, de werkplaatsen evenzeer deel uitmaken van het wonen als de woning zelf en het plantsoen waarin de buitenruimte vlak bij de woningen herkenbaar, beschut eigen gebied is geworden. Waar ook op werkdagen mannen aanwezig zijn in hun werkplaatsen in de buurt, waar ontspanning en een avondje uit niet automatisch betekent: met de auto of de bus naar het Amsterdamse centrum.

De stedenbouw zal uiteindelijk echter niet kunnen lijken op de Jordaan of op de binnenstad van Amsterdam, Haarlem of Utrecht; hij zal anders zijn in vorm, afmeting, functies. Maar hij kan wel even gezellig en leefbaar zijn.

Dit te bereiken is echt niet een werk van stedenbouwers en architecten, stichtingen alleen — het kan alleen als de bevolking het belang van een andere stedenbouw *onderkent*, wil en vooral eist. Het is een zaak van ons allen.

Informatie

Natuurlijk zijn we nieuwsgierig naar de uitslag van de komende volkstelling, zo schrijft ds. M. Groenberg in „Hervormd Nederland”. Hij neemt overigens aan, dat het aantal hervormden weer zal zijn gedaald. „Dat mag ik wel erg vinden, dacht ik. Verbeeldt u, dat een vereniging alsmaar leden verliest, terwijl niemand dat binnen die vereniging erg vindt. Dan zeg je: een rare, zorg wekkende toestand!” Maar als een kerk zou zeggen, aldus ds. Groenberg: dat vinden we erg, „dan kijken tal van mensen, tot binnen de kerk toe, bestraffend: zo iets mag je niet erg vinden”.

Die mensen zeggen, dat het immers niet om de kerk gaat, maar om het geloof. En wat vind je niet een geloof buiten de kerk. Wat een bloei in tal van kringen. Er is een buitenkerkelijk christendom, een kerk buiten de kerk. Ds. Groenberg: „Dat weet ik natuurlijk ook allemaal wel. Maar ik vind het dan toch erg, dat de kerk blijkbaar een steeds geringer plaats gaat innemen. Heus, zeg me niet, dat we een eerlijker situatie krijgen, dat vroeger mensen bij een kerk wilden behoren omdat „niks” doen ook maar „niks” was, en waar moest je heen als je oud was en je kon niet in het „oude mannen- en vrouwenhuis” omdat je geen „ledemaat” was. Overigens geloof ik weer niet, dat het waar is, waarmee mensen zichzelf troosten: kwantitatief (in getallen) loopt de kerk terug, maar kwalitatief worden we beter! Dat is gewoon meestal zelfbedrog. Maar ik vind de kerk, hoeveel kritiek ik er ook op heb, belangrijker voor het verder dragen van het evangelie door de tijd heen dan welke „groepen” ook, hoe belangrijk deze ook kunnen zijn. Enfin, u weet dat dan van me. Ik bedoel met „erg vinden” ook niet: in paniek raken! Daar dien je niets en niemand mee. Je zult je wel bezig moeten houden met de vraag naar de plaats en de functie van de kerk. Niet, omdat we krampachtig aan zelfhandhaving moeten doen, en gaan schooien om de sympathie van de mensen. We moeten wel bezig zijn met de vraag: wat is bij ons een beletsel? Maar ja, daar is geen volkstelling voor nodig. Met die vraag zijn we aan alle kanten in de kerk nadrukkelijk bezig, en de volkstelling zal dat nog eens onderstrepen.

Wel moeten we zeggen: die hele volkstelling heeft geen enkele invloed op de gegevens van de burgerlijke stand. De papieren worden gewoon opgeborgen en niet verwerkt. Geeft iemand bij de volkstelling „geen” op en staat bij de burgerlijke stand nog steeds n.h. achter zijn

naam dan blijft daar n.h. staan tot men zich naar de burgerlijke stand begeeft en dat daar laat veranderen. Ook de kerkelijke administratie ondervindt dus geen gevolgen van de volkstelling.

Ik zou wensen, aldus ds. Groenberg, dat er tegen de tijd van de volkstelling een t.v.-forum zal zijn, waarin wordt gesproken over wat men zal opgeven: n.h. (ik kan ook zeggen r.k. enz.) of geen. „In dat forum ook mensen die pleiten voor „geen”! Dan moet er ook gezegd worden: wilt u „geen”, wees dan consequent en ga naar de burgerlijke stand en verander het daar ook! Anders bent u alleen maar ten onrechte geïrriteerd als er iemand van de kerk voor uw deur staat. Zo'n forum kan geweldig zuiverend werken”.

Uit de Leeuwarder Courant van 6 oktober 1970.

Verdraagzaamheid

uitgave nr. 37 van het Nederlands Gesprekscentrum (N.G.C.) 44 blz. f 2,50.

Deze brochure is samengesteld door Dr. H. Bongers, Mr. K. Groen, Dr. S. L. Kwee, Prof. Dr. Ir. A. F. van Leeuwen S.J., Mej. Dr. M. Nolte, Prof. Dr. T. J. C. J. Nuyens, Drs. J. G. van der Ploeg, Prof. Dr. H. de Vos en Mr. H. B. J. Waslander.

Achtereenvolgens worden behandeld de vraag wat verdraagzaamheid is, de gronden, de grenzen en de toepassingen van verdraagzaamheid en ten slotte de verdraagzaamheid tussen de volken. Ongetwijfeld een nuttige uitgave, nu de grenzen van het al of niet toelaatbare zo in discussie zijn.

Bestellingen per giro 58 t.n.v. De Humanistische Pers, Utrecht.

In de serie „Mens en Politiek” van de Oriëntatiereeks is verschenen

KIEZER EN GEKOZENE (32 blz.)

De serie bestaat uit de navolgende deeltjes:

1. Buitenparlementaire politiek
2. Kiezer en gekozene
3. Ideologie en politiek
4. Pers en politiek
5. Directe democratie

waarvan thans de eerste 2 verschenen zijn. De overige verschijnen met tussenpozen van 2 à 3 maanden.

Prijs per deeltje f 0,60, per serie f 3,—.
Bestellingen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers, Utrecht.